

Beklenti

Beklenti

Mutsuzluğun tek bir sebebi varsa budur: Beklenti. İnsan başkalarından, hayattan, okulundan, ailesinden, gününden beklediği gerçekleşmediğinde mutsuz oluyor. Aynı şartların farklı insanlarda farklı duygulara yol açması da beklentilerin farklı olmasından.

Hayattan beklentilerim var. Ne mesela? *Şöyle olsa, böyle olsa.* Bunların olup olmayacağı garanti değil ama bu beklentinin seni mutsuz edeceği garanti. Gerçekleştğinde yeni beklentilere yelken açıp mutsuzluğa devam edeceğin de garanti.

Beklenti istekle aynı değil, umutla aynı değil. Hayatta daha iyi olmak, farklı şekillerde yaşamayı istemek normal olabilir fakat bunları *gerekli* görmeye başlayınca, mutsuzluk kaçınılmaz olur. İstekle beklenti arasında ince bir çizgi var, mutluluk ve mutsuzluk arasında olduğu gibi.

Bizatihi Başlangıç

Başlangıçlar ne kadar hayal dolu. Belki bu hayaller için başlamalıyız daima. Başlangıcın başlangıcı uğruna bir başlangıç. Netice için değil, bizatihi kendisi için başlangıç.

Başlangıçlara fazla anlam yüklenmesi doğru mu? Onlardan hep netice beklenmesi ve elde edilemeyince, *maymun iştahlı* ilan edilmek? *Türk gibi başlayıp, İngiliz gibi bitirmek* diyordu Oğuz Atay, ancak belki de başlangıca o kadar anlam yüklediğimiz için bir türlü sonu gelmiyordur?

Plan yapmak gibi. Sanıyorsun ki, plan yaparken, her şey plana uygun devam edecek. Halbuki plan *bir yol olduğunu* düşünebilmek için yapılır, hedefin mümkün olduğunu. Ancak plan yapmış olmak, her şeyin o plana uygun gideceğini göstermez ve bir adım aksadığında, tüm planı yere atıp gerisin geri kaçmak gerekmez. Bir uçak rotasından azıcık saptığında, azıcık düzeltilir, gerisin geri kalktığı havaalanına dönmez.

Başlangıç da böyle. İnsan *bitirme umudunu* göstermek için başlar, ancak bitirme umudu, bitirmeye yetmez. Umuttan ve hayalden fazlası yoksa, bu başlangıç da neticesizlerden biri olacaktır. Nasılsa sonu gelmeyecek diye başlamamak, insanı,

sırf bu hayal ve umuttan uzak tuttuğu için dahi kötüdür. Hayaller de başlanmayı hakeder.

Dünyayı Ciddiye Almak

Kasıt, insanları ciddiye almak. Dünyayı ciddiye almayan birisi dünyayı kurtarabilir mi?

Dünyayı kurtarmanın bu kadar meraklısı varken, onu ciddiye almayanların bir şansı olabilir mi?

Onu ciddiye almıyorsan, neyi ciddiye alıyorsun?

Dünya kendisini ciddiye alanları mı daha çok ciddiye alıyordur, almayanları mı? *Bir gemiye kaptan olarak onun dışında yetişmiş birini seçeriz* diyor Pascal. Belki dünyayı fazla ciddiye almak, dünyayı kurtarmak, iyi işler yapmak için faydasız, belki zararlıdır.

Kaptan, çünkü dünyadan öte bir yere inanmalıdır ki gemisini idare edebilsin. Gemisinden başka ekseni olmayan kaptan, hangi gemiye yön verebilir?

O sebeple dünyayı haddinden fazla ciddiye alanın tavsiyesi de, sonunda olduğun yerde dönüp durmaya yarıyor. Sanıyorsun ki ilerliyoruz, halbuki gemi bir girdabın etrafında dönüp duruyor.

Duygularla Oynamak

Türkçe’de *oylanan duygu* hep başkasının duygusudur. Kimse kendi duygusuyla oynamaz.

Başkasının duygusuyla nasıl oynanır mevzuu ise karışık biraz. İnsanların yaşadıklarıyla hissettikleri arasında *doğrusal ilişki* yok. Bu tabirin gönül ilişkilerinde kullanılmasının sebebi *umut verdi ama gerçekleştirmedi* demek için. Ama gerçekleştirmeyen adam mesela öldüğünden değil, yapması gerekeni yapmadığından gerçekleştirmemiş oluyor. Gereksiz semantik analizimiz buraya kadar.

İnsanın oynayabildiği tek duygu aslında kendi duyguları. Başkasının oynamasına izin veren de kendisi, umut ihtiyacı üreten de kendisi, sıkıcı hayatının çıkışını başkasının kollarında gören de kendisi. Sıkılan da kendisi hatta. Kırılan da kendisi. Dünyanın ve insanların tabiatının kendisi için farklı işleyeceğini düşünen de kendisi.

Ancak kendi duygularıyla oynamaya çalışan kimse yok. Onları değişmez, mübarek, *sacrosanct* görüp pek yaklaşıyoruz. Büyüdükçe onların geçici olduğunu, kötüysen yarın daha iyi olacağımızı, iyiysek yarın daha kötü olacağımızı biliyoruz. Onları gözardı etmeyi, bastırmayı, hatta ifade edip rahatlamayı da öğreniyoruz ama onlarla oynamayı, konuşmayı, ne demek istediklerini anlamayı öğrenmek nasip olmuyor.

Halbuki oynamak daha iyi. İnsan duygularının kölesi veya efendisi olarak değil, onların arkadaşı olarak mutlu olabilir. Arkadaşıktan kastım onlarla vakit geçirmeyi bilmek. Sıkıntıyı içinden atmak için çabalamak, bastırmak için üzerini örtmek, değiştirmek için uğraşmak değil; onun içine havuza girer gibi girebilmek. Sonunda sıkıntının, kıskançlığın da, öfkenin de, utancın da güzel duygular kadar geçici olduğunu, içlerinin boş olduğunu tecrübe etmek.

Neden güzel duygular kısa sürüyor da, kötülerini bazen günlerce yakamızı bırakmıyor? Sevincin içine dalmayı biliyoruz ve duygu olarak sönüp gidiyor ancak sıkıntı veya kızgınlığı hissettiğimizde ondan kaçıyoruz. Uzak durmaya çalıştıkça o da bizi takip ediyor.

Şu sıralar hissettiklerimden kaçmak yerine onlarla oynuyorum. Sıkıntıdan kaçmak yerine sınıksız tutuyorum. İlk eline alınca korkuyor insan, gideceğine inanmıyor ama bir de bakıyorum, yok olmuş.

Geleceğin Mesleği Aşçılık

Gazetelerde bazen *geleceğin mesleği* diye bazı laflar okurum. Önceden bilgisayar vardı, sonra genetik oldu, şimdilerde nanoteknolojiye böyle diyorlar sanırım. *İreli* olunca geleceğin mesleği olmuş oluyor. *Herkes anlamazsa çok para kazanırsın.*

Bu mesleklerin *günlük işleyişi*, genelde birbirinden farklı değil. Bir odada bilgisayar ve yavaş yürüyen projelerin bir kısmının bir parçası. Sokaktaki adamla paylaşamayacağınız işler yapıyorsunuz ve çoğunlukla uğraştığınız işlerin sonuçlarını gören siz değilsiniz. Bu projelerin *yöneticisi* olmak da, o meslekte başarılı olmaktan başka yetenekler de gerektirdiği için, herkesçe ulaşılabilir değil.

Bunların *iyi meslekler* olduğu ise balondan ibaret. Bunların bir kısmında çalışan ve ne mesleğine, ne ailesine, ne etrafına faydası olan insanlar gördüm. Etrafın imrenmesi dışında kendini iyi hissettirecek bir tarafı yoktu işin. Birileri ona *iyi* dediği için bu yolda devam edip giden ve bir şekilde başarılı da olan, ancak bu başarısının toplamda pek bir anlamını tadamayan insanlar. Ve çok daha kolay işler yapıp, daha fazla para kazanan, daha mutlu insanlar da gördüm. Kendim de *geleceğin mesleği* cinsinden işler yaptığım halde böyle propagandist laflara kanamıyorum.

Geleceğin mesleği denen cinsten meslekler de, makinelere dayanıyor ve makinenin yer aldığı tüm mesleklerde, etkisini artırması sözkonusu. Önceden sadece hesap için kullanılan bilgisayarlar, mesela, sonra veritabanlarından bilgi saklamak için, sonra birbirine bağlayıp iletişim kurmak için, sonra bu iletişimin sağladığı bilgi arama ve araştırma imkanları için kullanılmaya başladı. Google'ın olmadığı bir dünyayı hayal etmek bile zor geliyor artık. Bu trend devam ediyor ve yavaş yavaş, bu bilgiyi analiz eden ve kararları kendi veren, mesela borsayı takip edip, algoritmik alım satım yapan makineler var. Bunun devamında, araştırmalarını gördüğümüz, *araştırmacı yapay zeka* da ortaya çıkacak. Mantıkla, programla

yürütülebilecek tüm işlerde bilgisayarların yetenekleri artıyor ve insanlar da onlara bağımlı hale geliyor.

Üretim sektörlerini ele geçiren makineler zamanımızda hizmet sektörlerine de el atıyor.

Bu arada hiç tahmin etmediğiniz meslekler de güme gidebilir. Tıp mesela, elli yıllık ömrü var mı emin değilim. Bütün testlerimi yapan ve en son bilgilerle teşhisi koyan, ilaçlarımı da bana göre hazırlayıp veren bir makineye mi, yoksa o sabah karısıyla kavga ettiği için sizi olduğunuzdan daha hasta görmeye eğilimli birine mi güvenirsiniz?

Mühendislikler de benzer bir akıbetten nasiplenebilir. Bir problemi optimum şekilde çözdüğüne inandığınız mühendis aramak yerine, daha ucuz ve daha hızlı bir makineyle iletişim kurmak daha kolay olmaz mı? İletişim problemi yaşamayan, huysuzluk etmeyen, dediğinizi anlayıp, uygun çözümleri, örneklerle önünüze seren bir makine.

Bunlar (tıp ve mühendislik) zaten insan tabiatına uygun meslekler değil. (*Ben hiç mutlu doktor görmedim doktor!*) Yapanların da az kısmı *iyi* yapıyor.

İnsanlarla iletişim kurduğunuz ve derdinizi yarım yamalak anlatabildiğiniz (veya hiç anlatamadığınız) tüm durumlarda, makinelerle çalışmayışımızın yegane sebebi, onlarla konuşamıyor olmamızdı. Bu da on yıl içinde aşılacak gibi duruyor. İnsanın ağzından çıkan anlamaktan öte, beyninin hangi kısmının çalıştığını, gözbebeklerinin nereye baktığını veya İnternetteki en son *sosyal medya* paylaşımını da iletişime dahil eden makinelerin bizi herkesten daha iyi anladığını görüp şaşıracağız. *Bu kadar zaman ne yaptım sensiz?*

Geleceğin mesleği, eğer varsa, insanın duyularına, hislerine hitap eden meslekler olmalı. Bunlar bilgisayarlarca (kolay) taklit edilemiyor. O sebeple biri bana *geleceğin mesleğini* sorsa *aşçılık* derim. İnsan varolduğu sürece, güzel yemek yapmak önemli olacak. Makinelerce taklit edilmesi de, koku ve tat gibi henüz taklit ve tekrar edilemeyen iki duyunun teknolojik ikamesine bağlı. Ses ve görüntüyü elektriğe çevirip taşıyabiliyoruz, koku, tat ve dokunmada bu kadar başarılı değiliz.

O sebeple bir meslek, insanın (çok övündüğü ama giderek pek zayıf olduğuna kanaat ettiğimiz) zeka ve akıl yürütmesine, hafızasına, iletişim becerilerine dayanıyorsa, geleceğinden pek umutlu olmamak lazım. Zamanında kol gücünün yerini alan makineler, nasıl milyonlarca insanı işsiz bırakmışsa, iletişim gücünün yerini alan makineler de çoğumuzu işsiz bırakabilir.

Hikayesini Yaşayan İnsan

İnsan ne için yaşar? Hikayeleri için. Hikayelerini yaşamak için veya onların ne kadar *gerçek* olduğunu görmek için. İnsandaki bu *kehanet* merakı da bundan, geleceği bilmek, bize hikayelerimizin doğru olduğunu söyleyecek.

Sen şu burçsun, karakterin şöyle böyle.

Anne babanın çocuk üzerindeki etkisi hikayelere dayanıyor. Pek çoğu, öğrendiği hikayelere uygun davranmak uğruna, hayatını görünmeyen çizgilerin içinde geçiriyor. Çizgiler derin.

Ana babasında kusur bulamayan evlat sendromu da bu hikayelerin aziz tutulmasından. Ana baba yıkılırsa, hikayeler de zarar görecek.

Belki *aydınlanma* dedikleri, bu hikayelerden *kurtuluş* olabilir. İnsanın kendine anlattığı hikayelerden kurtuluşu. Bu manada, mesela *reenkarnasyon* hikayesinden de kurtuluş. Olmayan *reenkarnasyondan* değil, onun hikayesinin çemberinden kurtuluş. İnsanın *yaşam döngüsü* olmadığını, yeniden gelmeyeceğini kabulüdür belki.

Bizde tasavvufa isnat edilen *cenneti aşma* da belki böyle bir durum. Cenneti değil, onun hikayesini aşma.

Hikayeleri tamamen yok etmek, ancak düşünceyi iptal etmekle mümkün.

Düşünceyi iptal edeninse, konuşması, anlaşması mümkün değil. İnsanların arasında bulunan birinin, lisan ihtiyacı var ve lisan sadece *hikaye* üretebiliyor.

O sebeple *hikayeden kurtulma* da bir başka hikaye. *Aydınlanma* dedikleri da başka bir hikaye. İnsanın kendini aldatmasında yeni bir merhale olabilir, ancak *sadece yeni bir merhale*.

Hikayeden kurtuluş yok, insan olanın hikayeden kurtuluşu mümkün değil. Eski hikayeleri bırakıp, yeni hikayeler bulabilir ve bunları daha çok sevebilir. Ben her gün yapıyorum bunu, her gün kendime yeni bir *hayatın anlamı* icad ediyorum ve onun ne kadar güzel olduğunu ve benim için ne kadar önemli olduğunu düşünüp seviniyorum. Bunu herkes yapabilir.

İnsan Neden Çalışır?

Ariely'nin dersinde, motivasyonla alakalı bir örnek vardı: Bir şirketin bir çalışanı birleşmesi için başka şirketle birleşme için detaylı bir plan hazırlıyor. Günler geceler boyunca çalışıyor ancak patronuna gönderdiğinde bunun iptal edildiğini öğreniyor. Çalışan para ve övgü açısından zarara uğramıyor. Buna rağmen neden kendini kötü hissediyor?

Çalışmak deyince *paraya bağlı* bir sebep aranıyor. Kötü yönetici, *parası neyse verdiği* için, insanları her işe koşabileceğini ve ne yaparsa yapsın, insanların *çalışmak zorunda* olduğunu düşünüyor.

Halbuki para, belki önemli, ancak insanların hayatında tek belirleyici değil. Çoğu insan sosyal bağlarına, yaptığı işin *anlamına*, zamanını boşa geçirmediklerine dair hisse de belki paradan çok önem verir. İnsanlar sadece para için çalışsaydı, onları yönetmek çok kolay olurdu.

İnsan Tercihlerinin Farkında mı?

Northwestern’de Eli Finkel isimli bir araştırmacı insanların tercih ettiklerini *söyledikleriyle*, gerçekteki tercihleri arasındaki farka dair araştırmalar yapmış. Bunlardan biri, kadınların *daha zengin*, erkeklerin *daha güzel* eş aradıklarına dair genel düşüncenin doğruluğu üzerine.

Bunu araştırmak için, kişilere *güzelliğe ne kadar önem verirsiniz?*, *para kazanma becerisine ne kadar önem verirsiniz?* diye iki soru sormuşlar. Soruların cevapları beklendiği gibi çıkmış, yani erkekler fiziksel görünüme daha çok önem verdiklerini, kadınlar da para kazanma ihtimalini daha çok önemsediklerini söylemiş.

Daha sonra bu insanlarla 4 dakikalık *çabuk çıkma* denemeleri yapmışlar. 12 erkek ve 12 kadın, her biri diğer cinsten hepsiyle 4 dakika oturup konuşmuş ve karşılarındakini ne kadar beğendiklerini söylemişler.

Bu 4 dakikalık *çok hızlı ilişkilerden* sonra, insanların kendilerinde varolduğunu sandıkları tercihlere pek uymadığını görmüşler. Yani erkekler de, kadınlar da, *adayları* hem fiziksel görünüşe, hem para kazanma beklentilerine göre değerlendiriyormuş. Dahası erkeklerle kadınlar arasında da önemli bir fark çıkmamış. Yani kadınların *para kazanma kabiliyetine göre*, erkeklerin *güzelliğe göre* karar verdikleri aslında yalanmış.

Bu ufakça deneyin sonuçlarını, daha büyük çapta bir meta-analiz yaparak da teyit etmişler. Konuyla ilgili çıkan makalelerden derledikleri sonuçlar da, erkekler ve kadınlar arasında sanıldığı gibi bir *beğenme farkı* olmadığını söylüyormuş.

O sebeple, diyor ki, *bu işlerde* karşı karşıya geldiğinizdeki tercihler, teorik tercihlerden farklı olabiliyor. Bir nevi *nikahta keramet vardır* gibi bişey.

Buradan tabii, günün anlam ve önemine binaen, seçmen tercihlerine geçmek mümkün. İnsanların politikacıda aradıklarını söyledikleriyle, gidip oy verdikleri arasındaki fark mesela. Televizyon programlarıyla ilgili de benzer bir fark var, sorsan herkes belgesel seyrediyor ama rating listelerinde belgesel bulamazsın.

Burada bir *yalan söyleme* mekanizmasından çok, insanın kendini bilmesindeki gafletin rol oynadığı fikrindeyim. İnsanın kendini tanıması, *gibi geliyordun* öte bir tecrübe gerektiriyor. Değişik durumlara girip, hamur gibi yoğrulmadan *kendini tanımak* mümkün değil. Oturduğu yerde kendini tanıdığını iddia edenin

tanıdığı sadece oturduğu yerden kendini tanıdığını iddia eden biri.

İnsanın sadece *konuşarak* (veya *okuyarak*) kendini tanıyabileceğini iddia eden felsefe veya edebiyatın eksik kaldığı yer burası. Hayat onu yaşamadan anlamaya çalışanlara gülüyor olmalı.

Kendini tanı kapıda durduğu gibi durmuyor.

Liyakatin Liyakati

İnsanlara *liyakate göre* iş vermek bizde istisnadan. *Liyakate göre iş vermek* deyince, her durumda farklı anlamlara geliyor ve herkesin bundan anladığı farklı.

Nedir liyakat? Teknik işlerde daha anlamlı. O problemi veya benzerlerini daha önce çözmüş biri, bir sorumluluğu almaya diğerlerinden daha layıktır. Veyahut mesleği konuyla ilgili birinin diğerlerinden daha liyakatli olduğunu kabul edebiliriz. Velakin *iş* teknik olmaktan çıkıp, daha sosyal hale geldiğinde, makinalarla değil, insanlarla uğraşmak gerektiğinde, liyakat de kolay karar verilebilen bir konu olmaktan çıkıyor.

Diplomaya bakamazsınız. Kimisi *fazla okuduğu* için, insanlarla arası iyi değildir mesela. (Veya tam tersi, insanlarla arası iyi olmadığı için fazla okumuştur.) Böyle birinin *daha az okumuşa* göre, daha iyi yönetici olacağını kabul edebilir miyiz? Veyahut hemen tüm yöneticilik pozisyonlarında, en önemli kriterlerden biri *güvendir*. Böyle bir güveni tesis etmeyen ama diploması daha çok biri o göreve daha layık mıdır?

Güven meselesi ilginç. Çünkü *globalleşen şirketlerin* yöneticilerinin de aynı ölçüde global olmadığını söylüyordu, *17 Things You Don't Know About Capitalism* isimli kitabın Koreli yazarı. Büyük şirketlerin bir ülkedeki çalışanlarının ekseriyeti o ülkeden olabilir ancak önemli pozisyonlardaki yöneticiler genelde şirketin kurulduğu ülkeden oluyor. İstisnaları vardır, *başarı hikayesi* tarzında anlatılır ancak her istisnaya en az 10 teyit edici misal verilebilir.

Bizdeki liyakat sıkıntısının başka bir yüzü güveni tesis edecek ortak ahlak zemininin *oynak* olması. Gelişmesini tamamlamış Batı ülkelerinin *burjuva ahlakı* veya *Protestan ahlakı* bizde yerleşmiş değil. Hala, belki tarihten gelen alışkanlık, belki gelişmeye çalışan kompleksli milletin arızası, sabahtan akşama birbirimize kazık atmaya uğraşıyoruz. Dürüstlük istisna, işini iyi yapmak enayilik, insanlara değer vermek de saflık görülüyor. Böyle bir yerde, *liyakat* bazen sadece *özü sözü bir olmak* maalesef. Daha fazlasına nefesimiz de, çapımız da yetmiyor.

Mutfak ve Tezgah

Geçenlerde bir yerde, boyacılığın %90'ının eline fırça almadan önce yapılan işlerle ilgili olduğunu okudum. İş adına yapılan faaliyetlerin *sıkıcılığından* bahsediyordu.

(Bu oranda olmasa da) her iş için geçerli bir ifade bu. Pazarcıların sattıkları levazımatı alıp, pazar yerine getirip, tezgahlarını kurup, akşama da o tezgahları toplamakla meşguliyeti, gün boyu tezgahlarına uğrayanlara satış yapmaktan daha önemli. Askerlerin herhangi bir operasyondaki *lojistik* faaliyeti, operasyonun kendisinden sıkıcı ama elzem. Bizim işte veriyi bulup, *temizleyip, analiz edilebilir* hale getirmek, oturup güzel grafikler çizmekten çok zaman alıyor. Kısacası bütün *zevkli* işlerin arkaplanında, pek de zevkli olmayan bir çalışma var.

Bu sıkıcı işlerden bazılarını başkalarına havale edebiliyorsanız, adınıza *yönetici* deniyor ama işin sadece *sıkıcı kısımlarını* havale etmek mümkün değil. Sadece boya yapmaktan hoşlanan bir boyacının, sadece alçı çekmeyi seven bir yardımcısı olması hemen hemen imkansız ve bir insana iş emanet ediyorsanız, sadece sıkıcı kısımlarını değil, zevkli kısımlarını da devretmeniz gerekiyor. Bir komutanın, ordusundaki askerin lojistiğiyle uğraşmayıp, sadece *savaşmasıyla* ilgilenmesi mümkün değil çünkü işin *o tarafı* olmadan, bu tarafta neler yapabileceğinizi bilmeniz de mümkün değil.

Yöneticiliğin bir de *işi tarif etmek* veya *öğretmek* gibi sıkıcı bir tarafı var. İnsanlara *iş buyurmak* zevkli olabilir ama ne istediğinizi doğru ifade edemeyip, karşınızdaki insanın anlayıp anlamadığını kontrol edecek kadar da ilgi göstermezseniz, sonunda *kendim yapsam daha kısa sürerdi* diyorsunuz. Yöneticiliğin de böyle *zevkli* ve *sıkıcı* tarafları var ve bunları da *maalesef* birbirinden ayırmak mümkün değil.

Hayatla başa çıkmanın önemli taraflarından biri bu sıkıcı işlerin hakkını verebilmek. Bana bunu öğreten kimse olmadı, el yordamıyla, düşe kalka bulmaya çalıştım. Sonunda mesleğimle ilgili konularda, diyelim bir programın hatalarını bulmak veya bir veri kümesini temizlemek veya yüzlerce farklı testin sonuçlarını alıp rapor haline getirmek gibi işlerde de tuhaf bir zevk bulmaya başladım. Hatta bu gibi *arkaplan* işlerinin gerçekte *işin kendisi* olduğunu ve insanların *işten anladığı*, o pazarcının gün boyu dikilip müşteri beklemesi veya boyacının rulosunu duvara sürmesi cinsinden faaliyetlerin zaten kendi kendini hallettiğine kanaat ettim.

Bir de yazı faaliyetinin sıkıcı tarafı *düzeltilme* ve *derleme* ile aramdaki sorunu çözsem iyi olacak.

Trafikte Saygı

Memlekette her işi *saygı* ve *eğitim* yoluyla çözeceğini sanan insan evlatları mevcut. *Trafikte saygı* diyor mesela veyahut *eğitim şart*.

Bunlar güzel sloganlar olmakla beraber bir *düşünce tembelliğine* işaret ediyor naçiz fikrimce. İnsanlar arasında basit, uygulanabilir ve adil kurallar oluşturmak yerine, *saygı* gibi, en iyi ihtimalle ne olduğunu her daim düşünmek zorunda olduğunuz, en kötü ihtimalle herkesin kendine yonttuğu bir kritere havale ediyorlar.

Misal, resmi adı *dönel*, göbek adı *göbek* olan kavşaklarda, eğer herhangi bir ışık, işaret veya polis yoksa, kavşağa girmiş bir araca yol vermek gerekir. Kavşağın girişindeki araç, eğer göbekte dönmekte olan biri varsa yol verecek ki kavşak tıkanmasın. Ancak bu basit kuralı, her daim *saygı* ile çözmeye çalışırsanız ne olur? Memleketimizin genelinde cari, *duranın hızlı gelene, akıllının deliye yol vermesi* diye başka bir *kural* ortaya çıkar. Kavşaktaki, belki saygısından ama daha çok korkusundan, hak kendinin olduğu halde yol verir. Saygının burada ne faydası olabilir?

Saygı, eğer mevcutsa, uygulanan kuralların bir sonucudur, sebebi değil. Trafikte saygıyı *tesis etmek* için, kuralları uygulayacak derecede güç gerekir. Kurallara saygı duyarsan, insanlara da saygı duymuş olursun.

Batının havasından mı, suyundan mı, saygılı ve eğitimli insanlar ürettiğini ve Türklerin (veya genel manasıyla *biz doğuluların*) adam olmayacağı düşüncesi de, bu kural uygulama beceriksizliğinden kaynaklanıyor. Yetiştirme tarzımız mı, kültürümüz mü, her neyimizse, bizde kuralların hiçbir zaman tam manasıyla saygıyı hak etmedikleri, zaten herkese uygulanmadıkları gibi bir *hintergedanke* (art düşünce) yaşıyor. Bunu aşmanın yolu da *eğitim* veya *saygı* değil, daha net kurallar.

Geçen *Lustig'in şeker üzerindeki dersini* dinlerken, sigara konusunda yasaklamalardan önceki *eğitimin* hiç fayda etmediğini söyledi. Bu durumun *insanla* ilgisinde, Batılı veya Doğulunun kurallara bakışında fark olmadığına dair bir delil buldum. Bizde devlet, uygulayıcı, yeterince güçlü olmadığı, kendinden yeterince emin olmadığı, rahat olmadığı için insanların *saygısı* yok. İnsan, bazı konularda karmaşık ama bazı konularda da basit bir hayvan. *Bir işi ya severek, ya korkarak yapar* gözlemini de genelde doğruluyor. İnsanların seve seve trafikte birbirine yol vermeyeceğini ve sigara konusunda kendini kontrol edemeyen insanın, kapalı yerde de sigarasını söndürmeyeceğini makul insan evlatları bilir ve bu sebeple *korkması* gerektiği de açık.

Ha, bu korku, onu *felç* edecek bir korku tabii ki olmasın. Maksat insanların *korkması* da değil, bu kuralları uygulamayı, uygulamamaktan kolay hale getirmek. Bu ülkede, bugün daimi radar olan yerlerde, radar konmadan önce kimsenin radar altı hızlarda seyrettiğini görmedim. Ne zaman ki radarlar kondu, insanlar da bir anda kurallara *saygı* duymaya başladı. O radarları her sokağa koyarsanız, sokak aralarında bile, hız sınırı 10km de olsa, *saygılı* hareket edeceklerini tahmin edebilirsiniz.

Gerçek meselelere çözüm üretirken, yargılanmayı ve yanlış yapmayı göze alıp net olmak gerekir. İnsanların hayatını ilgilendiren trafik gibi konular, saygı ve sevgi gibi puslu kavramların yeri değil.

Mühim olmayan yazı

Yazı yazıp, onlara bir şeyler okutarak, insanlara iyilik etmiş olur muyuz? Ahvalıyla barışık pek çokları için insanların benzer şeyleri düşünmesi *elbette* istenir.

İnsan kendi genleri gibi, kendi düşünce ve anlayışını da yeni nesillere aktarmak ister.

Bu soruya doğrudan, *evet, insanlar yazdıklarımı okursa daha iyi insan olur* şeklinde bir cevap veremiyorum. Yazı en iyi durumda hakikatin perdesi, en kötü durumda insanı aldatan, gözünü bağlayan ve yalana boğan bir araç. Yazıyla meşgul kesimin kendine yarattığı sahte dünya içinde mesrur ahkam kesmesine kanıp, diğer tüm faaliyetlerden daha yükseltici, *erdirci* olduğuna kanaat etmiş olabilirsiniz. Bu kanaatte değilim. Yazarın yazıyı göklere çıkarması reklamcının reklamın faziletlerini anlatması kabilindendir. Dünyayı kitapların yönettiğini iddia edenler hep kitapla meşgul olanlardır. (Parayla meşgul olanlar da, paranın yönettiğini iddia eder.)

Yazıyı bizatihi bir amaç değil, en fazla bir araç olarak görünce insanlara *buyrun okuyun* diye bir şeyler karalamanın da ne kadar doğru olduğunu sormak gerekiyor. Yapılan bir çok işe *nisbetle* daha iyi olduğunu iddia etmek mümkün. Bu iddia bile çürük.

Hayatta maksadımın tam tersinden anlaşıldığıma o kadar çok şahit oldum ve boş gözlerle muhataplığım o kadar fazla oldu ki, sonunda bu derdin benimle alakalı olduğuna kanaat ettim. Bu belki şahsıma mahsus değildir, insanların pek çoğu, ben de dahil pek çoğu belki de okuduğunu anlamıyor, kendine göre anlıyor, yarım yamalak anlıyordur. Yazarın kafasını açıp *burada ne demek istemiş* diye bakmak mümkün olmadığına göre, yapılacak şey, düşüncelerimizi aktarmakta bir araç olan yazının, okuyanın idrakine bağlı hayli dandik bir araç olduğunu kabul etmektir.

Bu da okurun yapacağı en iyi işin o yazıyı okumak olduğundan şüphe duymaya götürür. Televizyonda seyredeceği *bilgi yarışması* belki de bir insanın anlayışını daha çok geliştirecektir. Belki seyredeceği bir video klibi onu daha çok düşündürecektir. Eskiden yazı tek entelektüel araç iken, onun faydalarını övüp durmak daha kolaydı. Yazıyı insanların gözüne sokmanın doğru bir iş olduğuna inanmak hakeza.

Bu inancımı kaybedeli seneler oluyor ve o zamandan beri, bu yazdıklarımı okumanın bir insanın yapacağı *en iyi şey* olduğunu zımnen de olsa iddia etmiyorum. Reklamını yapmak çok zor geliyor. Paylaşmak elim. Bahsetmek manasız.